

Nyhetsbrev om nationalparken

Nyhetsbrevet om Färnebofjärdens nationalpark utges av förvaltaren, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, två gånger per år.

Syftet är att sprida information om aktuella händelser, som berör nationalparken.

Nyhetsbrevet sänds som gruppårsändelse till dem som bor nära parken. Om du inte får nyhetsbrevet kan du lämna din adress till naturum i Gysinge, så ser vi till att du får brevet hemskickat till dig från och med nästa nummer.

Nyhetsbrevet finns även att hämta vid naturum i Gysinge.

Nationalparksförvaltningen

Länsstyrelsen i Gävleborgs län
801 70 Gävle
Tel. 026-17 10 00

Kontaktperson
Jonas Lundin
Tel. 026-17 12 53
jonas.lundin@x.lst.se

• **Platskontor**
Naturum, Färnebofjärden
Gysinge Bruk
810 21 Gysinge

Kontaktperson
Anna Jansson
Tel/fax 0291-47 10 42
Mobil 070-508 43 32
anna.jansson@x.lst.se

• **Hemsida**
www.farnebofjarden.se

Vill du besöka oss på kontoret är det bra om du ringer först, så att vi finns på plats.

Länsstyrelsen
Gävleborg

Färnebofjärden

NYHETSRETT FRÅN FÄRNEBOFJÄRDENS NATIONALPARK

NR 2/2006 • WWW.FARNEBOFJARDEN.SE

Foto: Alf Linderheim

Stora boträd. Fiskgusen behöver stora träd dit den återvänder år efter år för att bygga bo och föda ungar.

Bra år för gjusen

Fiskgusarna i Färnebofjärden har haft den bästa häckningssäsongen sedan mätningarna inleddes för åtta år sedan.

I Färnebofjärdens nationalpark finns det gott om stora boträd dit fiskgusen återkommer år efter år för att häcka. Först kommer hannen. Han sitter i boet och väntar på att honan ska anlända. I juli ringmärks fåglarna, då ser vi samtidigt hur häckningarna har lyckats.

Med tanke på att häckningarna för fiskgusen gick så dåligt ifjol var det med en viss oro som bo-platserna besöktes i början av maj. På tolv platser ruvade fåglar, vilket är en halvering jämfört med hur det var för femton år sedan.

Vid ringmärkningen i juli visade det sig dock att endast en häckning hade avbrutits och att det

skedde tidigt på säsongen. Glädjande var också att det i snitt var nästan två ungar per bo. Det är fler jämfört med de senaste fem åren. I juli avbröts ytterligare en häckning när boet rasade ner.

Förväntningarna var stora när antal flygga ungar skulle räknas i augusti. I år blev 16 ungar flygga, vilket bara överträffats vid ett tillfälle under de senaste fem åren – år 2004 då 22 ungar blev flygfärdiga.

Man brukar beräkna hur många ungar som blir flygga per påbörjad häckning. Årets resultat blev det högsta som uppmäts under alla de åtta inventeringsåren. Det beror på att bara två häckningar misslyckades under hela säsongen.

Sammantaget har fiskgusens häckning denna sommar varit mycket lyckad. Hoppas nu bara att många klarat av att flyga den långa vägen till övervintringsområdena sydväst om Sahara.

Inga-Britt Persson

Skogsbränder

▼▲▲ Det brinner för sällan i dagens skogar. Många arter är beroende av skogsbränder för att kunna överleva.

Sidan 2

Aktiviteter

▼▲▲ Under sommaren och hösten har naturum erbjudit båtutflykter och många andra populära aktiviteter.

Sidan 3

Tippa och vinn

▼▲▲ På baksidan finns fem tipsfrågor. Svaren hittar du i i nyhetsbrevet. Tippa du rätt kan du vinna en bok.

Sidan 4

Fjärilsrestaurang och allmogeåker

▶▶▶ Det har varit en hektisk tid i Gröna Kunskapshuset med många besök och aktiviteter.

I genomsnitt har vi haft tio besökare per dag under sommaren, som bland annat tittat på Jan Storms fotoutställning "Mina Östa-rötter" och tagit del av utställningen i "upptäckarrummet".

Fyra ungdomar har arbetat vid Gröna Kunskapshuset, som en del av de feriearbeten som kommunen ordnar. De har klippt, röjt, odlat och varit till stor hjälp. Odlingar med nektarrika blommor för fjärilar och humlor har ställts i ordning. Målet är att få en fin fjärilsrestaurang där humlor, fjärilar och deras larver ska trivas.

En allmogeåker såddes med sommarhavre och utrotningshotade ogräs som åkerklätt, blåklint och vallmo. Frön har Art-databanken bidragit med.

Under säsongen har vi haft inspirationsdagar för lärare och besök av några skolklasser.

Glädjande är att vi fått bidrag ur Sala Sparbanks "miljonen" till inköp av båt och kanoter.

Under hösten genomförs nya aktiviteter varje månad i Gröna Kunskapshuset. För mer information besök gärna vår hemsida, www.gkh.se.

Styrelsen för Gröna Kunskapshuset

Skalbaggar trivs när det brinner i skogen

Skogsbränder är bra för den biologiska mångfalden. Många arter är beroende av att det brinner med jämna mellanrum.

Efter ett åsknedslag började det i somras brinna på Stormossen, som delvis ligger i nationalparken. Det var cirka 30 ha äng och skogskanter i och utanför nationalparken som brann.

Nästa år planerar nationalparksförvaltningen att medvetet bränna ett skogsområde i Tinäset. För 150 år sedan brann i genomsnitt en procent av skogsarealen i Sverige. Idag brinner mindre än 0,016 procent. Det är en stor förändring för alla de arter som är beroende av brand.

Gärna brända barrträd

I Tinäset finns exempelvis slät tallkapuschongbagge som lever på nyligen brända träd. Och det finns reliktböck som vill ha gamla levande tallar som är solbelysta att leva i. De gynnas därför särskilt av åren efter en brand då det blir öppen skog en tid. I området finns även mindre timmerman som lever i nyligen döda – gärna brända – barrträd, och trubbnäppare som vill ha död björk och asp.

Anna Jansson

Foto: Anna Jansson

Skogsbrand. I år utlöste åskan en skogsbrand i Färnebofjärdens nationalpark. Nästa år planerar nationalparksförvaltningen att medvetet bränna ett område i Tinäset, eftersom det gynnar den biologiska mångfalden.

Ett examensarbete i ekologi

Sommaren närmade sig. Det var dags för mig att sätta igång med examensarbetet i ekologi.

Platsen var Färnebofjärdens nationalpark och studieobjektet fiskgjuse. Jag hade läst in mig på ämnet och hade förväntningar därefter; fiskgjusarna skulle ha 2-4 ungar som rivaliserade tills den minsta ungen dog och detta skulle jag iaktta bland miljarder stickmyggor.

Nu blev det inte riktigt som jag hade väntat mig. Visst fanns det mygg, men inte överallt. Och visst fick jag se rivalitet mellan fiskgjusens ungar, men inte i den utsträckning som jag hade trott. Det var så gott om fisk i fjärden, att ungarna inte behövde slåss

Examensarbete. Jennie Dalethsson har under sommaren studerat fiskgjusarna i Färnebofjärdens nationalpark. Studierna ingår i ett examensarbete i ekologi.

för att få mat. Att jag ändå fick se rivalitet, beror på att ungarna har beteendet genetisk i sig.

En dag fick jag från mitt gömsle se en orolig hona cirkla och idogt ropa som varning till en alldes

för närliggande båt. Hur skulle det nu gå för hennes ungar, som låg i boet utan honans skyddande vingar mot den starka sommarsolen? En hona kan till och med lämna boet och överge ungarna om hon blir störd för länge.

Till min glädje kom honan tillbaka för att åter måna om sina ungar, när båten lämnat platsen.

Det blev många timmar av skådande, innan alla data till mitt arbete var insamlat. Förutom fiskgjusar har jag hunnit med att snegla på skäggdoppingar med ungar i släptåg, tärnkolonin med dess ungar, några havsörnar och lärkfalk.

Jennie Dalethsson

Foto: Jessica Berg

Båt på älven. Under juli månad har naturum arrangerat guidade båtturer på Dalälven flera gånger i veckan.

Populära aktiviteter

Naturum har under sommaren haft ett stort antal besökare. Även de flesta aktiviteterna har lockat många deltagare. Naturums föreståndare Jessica Berg sammanfattar sommarsäsongen.

- Den 18 juni firades ”De vilda blommornas dag” med en blomstervandring på Granön. Det var många som kom för att vandra bland blommorna.

- Under juli erbjöds **båtturer på älven**. Oftast var båten fulllastad med nyfikna passagerare när den lämnade stranden.

- På måndagar, tisdagar och onsdagar i juli kunde man följa med på **naturvandring** på Granön och på torsdagar erbjöds **kulturvandring** med information om Gysinge Bruks historia.

- Den 11 augusti var det dags för **fladdermuskväll**, som visade sig dra fullt hus. Efter föredrag och fika fortsatte deltagarna ut i kvällsmörkret, utrustade med detektorer och ficklampor. Tre olika arter fladdermöss observerades.

- En vecka senare kunde naturum erbjuda **Äventyr på älven** – ett tre timmar långt äventyr över fors och fjärd. I varsin minipontonbåt rodde deltagarna ljudlöst fram på älven. Fika intogs i

båtarna som då hakades ihop med varandra och stillsamt fick driva nedströms.

- Den 24 augusti gick **bäversafarin** av stapeln. Den var så populär att en extra tur sattes in. Bäverspaningen gjordes på kvällstid från båt på älven och totalt observerades nio bävrar och flera hyddor på turerna.

- I september, samtidigt som höstmässan i Gysinge Bruk, hade naturum **tipspromenad**.

- En höstdag i slutet av september ordnades **svampexkursion**, som även den lockade många intresserade. Många både ätbara och inte ätbara arter hittades; en riktigt lyckad exkursion.

Jessica Berg

Foto: Jessica Berg

Bäversafari. Guiden Göran Vesslén visar bävergnag inman gruppen fortsätter ut på älven.

Naturum i vinter – rovdjur, julsmäckning, tipspromenad etc.

Rovdjurstema

Höstlovsveckan startade naturums period rovdjurstema som pågår till den 7 december. Under lovet var naturum öppet varje dag och erbjöd aktiviteter för både barn och vuxna. Under november och december kommer tre av landets främsta rovdjursforskare för att dela med sig av sina kunskaper.

I naturum kan man under hela perioden med rovdjurstema ta del av en utställning om rovdjur samt titta på korta informationsfilmer.

Smycka ditt hem inför jul

Söndagen den 26 november visar kreatören Lena Jarlgård hur du kan sätta samman din egen juldekoration av det naturen erbjuder.

Tipspromenad inomhus

Söndagen den 10 december är det julmarknad i Gysinge Bruk. Då bjuder naturum på julmust, pepparkakor och tipspromenad inomhus.

Läs mer på www.farnebofjarden.se

Öppettider: 1/10-31/3, ons, lör, sön kl. 12-17. Övriga tider kan bokas. Julstängt 24/12-9/1.

Vattenskidåkning

▲▲ I år har det förekommit en hel del vattenskidåkning, vilket är förbjudet i nationalparken. Andra gäster har klagat och tillsynen kommer att öka nästa år. Från Östa och in i Andersboviken är det däremot tillåtet att åka vattenskidor.

Nytt naturreservat

▲▲ Östa friluftreservat görs om till ett kommunalt naturreservat med Heby kommun som förvaltare. För information kontakta Heby kommun.

Cinnoberbagge

▲▲ Inventeringen i sommar av cinnoberbagge gav tyvärr inget napp alls. Skalbaggen har sin främsta utbredning kring Nedre Dalälven, så det är alarmerande att ingen återfanns. Det är därför akut att öka biotoperna för dem så de inte dör ut från ett av sina viktigaste utbredningsområden.

Cinnoberbaggen har försvunnit från de flesta landskap i Sverige och räknas som akut hotad. Den är sedan år 2000 fridlyst i hela landet.

Vitryggig hackspett

▲▲ Det finns endast ett par vitryggig hackspett i Sverige, närmare bestämt i Värmland. Därutöver finns enskilda vitryggar på andra platser, bland annat två vid Nedre Dalälven.

I fjol antogs det nationella åtgärdsprogrammet för vitryggig hackspett och de över 200 andra lövkogsarter som finns i samma områden. En viktig del i programmet är att restaurera lövkogsbiotoper.

I ett finskt vitryggsprojekt har man varit väldigt flitiga med att hänga ut talg under vintern. På så vis har många av ungfågelnarna lyckats klara sig igenom de första svåra vintrarna.

I vinter kommer vi därför att i större omfattning än tidigare sätta ut talg på många platser, bland annat efter Nedre Dalälven.

Vill du hjälpa till får du gärna höra av dig till undertecknad eller till Anna Jansson på parkförvaltningen.

Kristoffer Stighäll, projektledare,
Projekt Vitryggig hackspett

Anna Jansson, föreståndare för Färnebofjärdens nationalpark, summerar sommarsäsongens arbeten i parken.

Trädröjning, skorstenar och båtbergning

Röjningarna i svämskogen har fortsatt under sommaren och hösten. Allt för att gynna de områden där cinnoberbaggen, eken, aspen och många andra skyddsvärda arter trivs.

Vägen till Åsbyvallen är nu klar och förhoppningsvis kommer restaureringen av ängarna att börja nästa år.

En del träd har rasat över Lillån. Dessa har tagits bort under sommaren. Lillån och Storån ska betraktas på samma sätt som en stig, men för kanoter. Därför ska vattenleden vara framkomlig.

Det går åt en hel del tid till att fylla på ved till alla vindskydd. Var och en är ansvarig för den eld man tänd, så det är viktigt att tänka på att inte göra för stor eld och sedan lämna den. Ta det försiktigt med eldandet!

Skorstenarna i alla stugor i nationalparken har restaurerats och är godkända. Det innebär att det kan sitta nya rör i en del stugor. Dessa kan lukta första gången någon eldar i dem.

Stolptorpet har renoverats invändigt på övervåningen och är nu jättefint.

Det har lagts ut nya spänger längs många av stigarna i Tinäset. Skrotet som legat vid stugan i Alderbäcksrör ska forslas bort under senhösten.

Efter en båtolycka i somras fick vi hjälpa till med bergning. Det var en större båt som fattat eld och sjönk. En helikopter lyfte upp den och sedan hämtade en lastbil båtvraket och körde det till skroten i Uppsala.

Mannen som körde båten klarade sig utan utan några större skador.

Anna Jansson

Gruppförsändelse till hushåll

Svanenmärkt trycksak på 100% returpapper

Produktion: Journalistgruppen Media 21 Tryck: Arkpressen november 2006

AVSÄNDARE:

Länsstyrelsen
i Gävleborgs län
801 70 Gävle

FAKTA | Älvängslöparen – skalbaggen som gillar översvämningar

▼▲▼ Älvängslöparen, som har sin enda nordiska förekomst vid Nedre Dalälven, är en starkt hotad skalbagge som tillhör familjen jordlöpare. Den är svart, omkring 1,5 cm lång, och känns igen på sin smala halssköld och långsträckt bakkropp.

Arten lever uteslutande inom översvämningsområden kring större floder. Så snart vattnet dragit sig tillbaka efter översvämning flyger skalbaggen in till blottlagd mark, främst på älvängar. Där lever de av hoppstjärtar och andra smådjur som utvecklas på den näringsrika marken. Fortplantningen går snabbt, den nya generationen kläcks inom fem veckor.

Vintertid och under översvämningar söker arten

skydd under lös bark på döda trädstammar över högvattennivån. Detta har gjort att älvängslöparen tidigare ansetts som en urskogsinsekt. Den kallas därför tidigare urskogslöpare eller sumpskogslöpare.

Beroende på översvämningens nivå varierar artens populationsstorlek starkt från år till år.

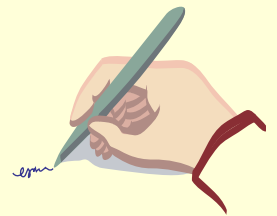
Text: Hans-Erik Wanntorp

Foto: C. Fångström

Var med och tävla – svara på våra

tipsfrågor!

Var med och tävla – svara på våra tipsfrågor! Svara på frågorna nedan och skicka in de rätta tipssvaren till oss. De tio första rätta svaren får en fin bok om fisk. Samtliga svar går att finna i detta nummer av Färnebofjärdens nyhetsbrev. Lycka till!

1. Hur många arter obeserverades vid naturums fladdermuskväll?

- 1. Tre.
- x. En.
- 2. Fem.

2. Var ska det brännas nästa år?

- 1. Vid Skekarsbo.
- x. I Tinäset.
- 2. Sandön.

3. Hur kan vi hjälpa den vitryggiga hackspetten?

- 1. Plantera granar.
- x. Mata med gammalt bröd.
- 2. Hänga ut talg.

4. Vad odlades i allmogeåkern vid Gröna Kunskaarhuset?

- 1. Prästkrage.
- x. Vallmo.
- 2. Blålockor.

5. Varför röjs svämskog?

- 1. Hotade arter behöver den miljön.
- x. Det blir lättare att ta sig fram.
- 2. Det blir vackrare efter röjning.

Skicka in ditt svar senast den 15 januari!

Min tipsrad

Fråga	Svar
1	
2	
3	
4	
5	

namn

adress

postadress

Fyll i, klipp ur och skicka kupongen till oss på adress: Färnebofjärdens nationalpark, Gysinge Bruk, 810 21 Gysinge